

V rámci dotazníkového šetření se Občankáři zaměřili na stanovení Profesionálního standardu kvality učitele OV/SV. Dotazník vycházel z 5 oblastí, které považujeme za důležité. Zároveň jsme se při sestavování zamýšleli nad 3 přístupy, které standard ovlivňují – CHCI/MOHU/DOKÁŽU. U jednotlivých oblastí byl brán v potaz právě tento přístup, což bylo zohledněno v nabídkách odpovědí.

Celkově dotazník vyplnilo 167 vyučujících z cca 450 oslovených (vycházeli jsme z databáze registrovaných členů a příznivců Občankářů, kteří stránky www.obcankari.cz navštěvují za účelem novinek z oblasti seminářů, webinářů, odkazů na soutěže, nebo samotných materiálů, které Občankáři vytváří v průběhu roku).

Dotazník obsahoval 22 otázek, které nebyly otevřené. K dispozici byly možnosti, jež mohly být vnímány jako limitující. Řada respondentů zmiňovala, že jim v některých případech chyběla kolonka „Jiné“, neboť jim žádná z nabízených možností nevyhovovala. Z našeho pohledu právě kolonka „Jiné“ mnohdy vybízí k obejití odpovědi a hledání důvodů, proč danou věc nerealizujeme.

Pokusili jsme se vydefinovat 5 oblastí/rolí, které vnímáme za důležité. Vyučující OV/SV zahrnuje roli:

- garanta odborných znalostí (metodická vybavenost vyučujícího - aktivity, způsoby hodnocení, sledování dynamiky vztahů ve třídě apod.),
- integrátora (propojovatele) školy a života (integrace učiva),
- promotéra průřezových témat (nabídka témat a jejich propojení, spolupráce s ostatními),
- vyučující/ho, který je součástí procesů ve škole (Školská rada, žákovské/studentické samosprávy apod.),
- člena kurikulárních mechanismů (součást skupin zabývajících se reformami a inovacemi ve školství - procesy revize, člen uskupení zabývajících se tématy spjatých s OV/SV).

Těchto 5 rolí, které považujeme za profesní standard vyučující OV/SV, se objevilo hned v úvodu dotazníku. (Poslední role byla záměrně rozdělena. Zajímalo nás postavení v rámci žákovských/studentických samospráv a Školské rady jako instituce působící na škole.) Další otázky detailněji mířily na tyto role a snažily se odhalit míru zapojení se a plnění daných rolí. Pro danou roli byla zvolena základní škála - MŮŽU (mám podporu pro danou roli a její plnění?), UMÍM (mám znalosti a dovednosti k naplnění role?), CHCI (mám odvahu, vůli se zapojit a být součástí?). Otázky, resp. mnohé odpovědi, jsou nabízeny právě na základě těchto kritérií.

Již první otázka dotazníku se snaží zmapovat, co vše, resp. jakou roli, vyučující OV/SV může na škole zastávat. Ve většině případů je naprosto základní, že kvalita se odvíjí od našich

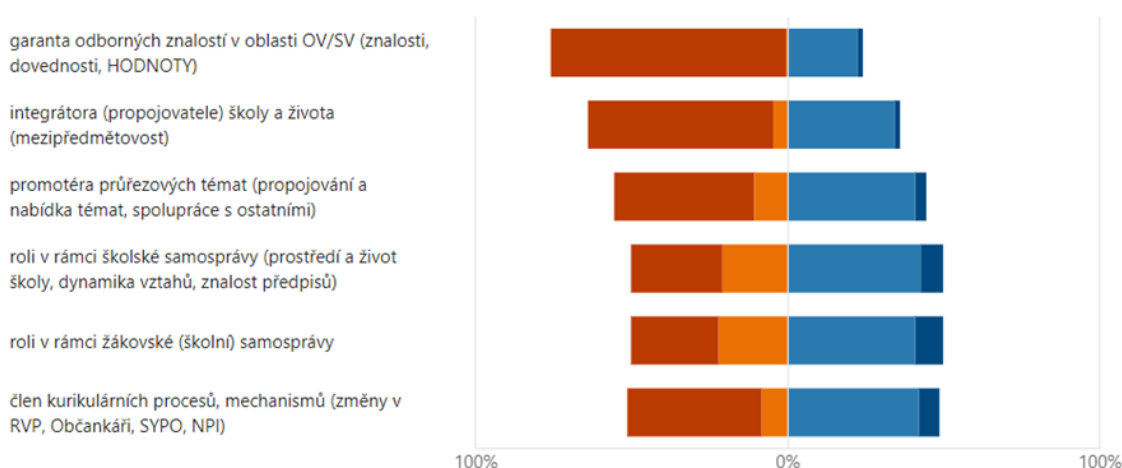
znalostí, dovedností i schopností předávat hodnoty. Za velmi důležité je považován i fakt, že právě OV/SV umožňují propojovat realitu života se školou (resp. tématy, které nabízí RVP, následně ŠVP). Znatelně méně vyučujících vnímá, že na kvalitu mám vliv i role v rámci žákovské a školské samosprávy.

Samotný předmět OV/SV je vnímám jako komplexní oblast, která pracuje s informacemi (znalostmi) z jiných oborů (z důvodů, že se zaměřuje na rozvoj hodnot, postojů a názorů, které nemůžeme limitovat danými oblastmi, resp. předměty). Tato provázanost a jistá komplexnost se promítla do vymezení „rolí“, které pozice občankáře/občankářky na škole nese (a je vnímána veřejností). Občankář/ka zastává na škole nejednu roli. Jako nejdůležitější role je vnímána ta, která je spojena s naší odbornou vybaveností. Roli ve školské radě a v žákovské/studentické samosprávě je oslovenými vnímána jako nejméně důležitá. (Otázka č.1)

1. Kvalitní občankář/ka ve škole plní roli: (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

■ Souhlasím. ■ Nesouhlasím. ■ Souhlasím zčásti. ■ Nevím.

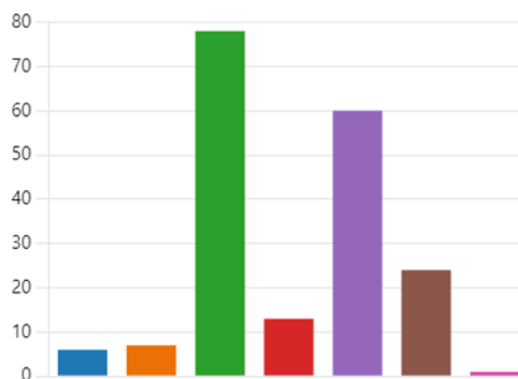
Druhá otázka se zaměřovala na „vytíženost“ učitelů/učitelky OV/SV, data ukazují, že více jak polovina je členy/členkami Občankářů (Asociace učitelů OV/SV), zároveň je zajímavé, že 60 dotázaných uvádí, že není součástí žádného uskupení, nebo se aktivně nezapojuje do kurikulárních změn českého školství. Na tuto roli nemá čas, nebo nechce ji vykonávat, 60 dotazovaných. Ne všechna školská zařízení poskytují možnost, aby se vyučující zapojili, mnohdy se učitelé/učitelky nesetkávají s dostatečnou podporou, nemají dostatek informací. Je nutné si uvědomit, že zapojování se do organizací, podílení se na procesu RVP, vytváření kurzů a následné lektorování je časově náročné (jde o prostor nad rámec povinností – přímá a nepřímá činnost). Otázkou také je, do jaké míry funguje informovanost ze strany MŠMT a dalších institucí zaměřujících se na revizní procesy ve vzdělávání. Jsou na školách osoby,

keré informace a novinky z MŠMT zprostředkovávají pedagogickému sboru? Je to pouze vedení, které disponuje takovými informacemi a má prostor a vůli informace předávat dál?

2. Jsem členem/členkou týmu/uskupení, které pracuji na kurikulárních změnách? (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

● Ano. Zastávám pozici v SYPO ka...	6
● Ano. Spolupracuji s NPI, příprav...	7
● Jsem členem/členkou Občankářů.	78
● Ano. Podílím se na na revizích R...	13
● Ne. Nemám čas, nechci.	60
● Ne. Není mi to umožněno ze str...	24
● Jiné	1

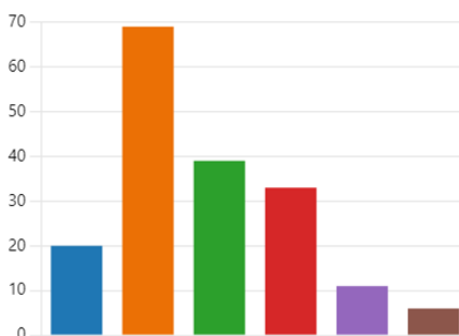

Ukazuje se, že v případě Školské rady se pouze zlomek vyučujících OV/SV aktivně zapojuje, ať už ve smyslu pomoci ve volební komisi, nebo jsou přímo členem ŠR. (Otázka č.3) Instituce Školské rady je však otevřena všem pedagogům na škole a členem může být kdokoli z vyučujících, není potřeba omezovat a vymezovat zájem pouze na “občankáře” a “občankářky”. Otázkou je, jak je Školská rada diskutována uvnitř pedagogického sboru. Mají vyučující dostatek informací od samotného vedení? Je jim pozice dostatečně jasná? Ví, jaké povinnosti s sebou nese tato role? Co se od Školské rady očekává a jaký dopad má na život samotné školy i jejího okolí?

3. V rámci působení na škole - využívám (CHCI) možnosti být součástí ŠKOLSKÉ RADY. (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

● Ano. Jsem členem/členkou ŠR.	20
● Ne, nemám zájem, nepovažuji t...	69
● Ne, není mi to umožněno, nabíd...	39
● Ne, prozatím to neumím, nemá...	33
● Ano, pomáhám ve volební komisi.	11
● Chystám se, že budu v dalších v...	6

Občankáři/Občankářky mají obvykle blízko k vedení žákovské/studentické samosprávy. Fungování takové platformy na školách má různorodou podobu. Překážkou v nastartování a následném fungování může být nejistota v rámci opory, resp. materiálů, které by začínajícím

zapálenčům napomohly, chybějící podpora ze strany vedení (z různých důvodů), neochota spolupráce od ostatních kolegů (samospráva, potažmo akce, které jsou samosprávu realizovány, vyžadují dostatek času, toho se mnohým nemusí dostávat). 31% dotázaných uvedlo, že o téma nemají zájem, 14% cítí, že pro vedení samosprávy nemá dostatečné kompetence. (Otázka č.4)

4. Jsem zapojen/a do žákovské/studentické (školní) samosprávy (parlament)? (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

[Přehledy](#)

- Ano, jsem (vedu ho, spolupracuji). 55
- Ne, není mi to umožněno, nemá... 37
- Ne, nemám k tomu dostatečné ... 23
- Ne, nemám o toto téma zájem (... 52

77% respondentů uvádí, že vítá spolupráci s odborníky, externisty. Důvodem je lepší přiblížení tématu dětem od lidí, které jsou kompetentní v daném oboru, mají hlubší vhled do problematiky (zasvěcenější a aktuální informace z oboru), atraktivní výuku, obohacení výuky o zajímavé osobnosti, jejich příběhy, jejich znalosti a zkušenosti. Mnozí také vnímají, že díky odborníkům propojujeme právě život školy a reality (praxe). Celkově je možnost odborníků, extenistů vnímána učiteli/učitelkami pozitivně. (Otázka č.5, 6)

- ANO. 129
- NE, nepotřebuji, necítím potřeb... 12
- NE, není mi to umožněno - nem... 9
- NE, ani mě to nikdy nenapadlo. 4
- NE, nevím, jak na to. 13

Využití externistů mnohdy napomáhá k lepšímu uchopení kontroverzních témat, které pro občankáře/občankářky mohou být náročné. Nejčastěji využíváme takovou pomoc v problematice témat jako sexuální výchova, psychologie (wellbeing), mezinárodní vztahy, ekonomická témata (finanční gramotnost), témata spjatá s patologickými jevy, právo.

Vyučující se shodují, že se vlastně jedná o aktuální témata v dané době, která chtějí žákům/studentům lépe představit a přiblížit. Externisti jsou vnímáni jako cenní partneři.

Předmět OV/SV je specifický v tom, že v sobě mísí několik oblastí - psychologie, sociologie, právo, politologie, ekonomie a další, ne vždy musíme být vyváženými odborníky/odbornicemi na dané oblasti, potažmo konkrétní témata. (Otázka č.7)

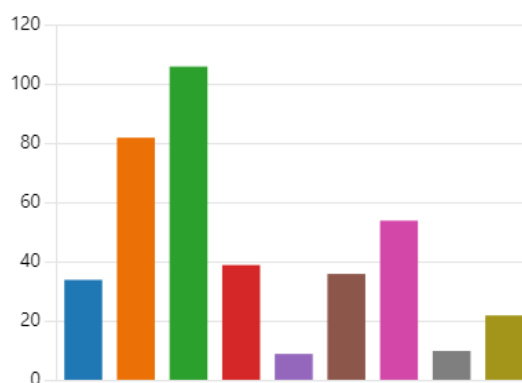
Témata OV/SV nejsou striktně vymezena a často se dotýkají a propojují s dalšími předměty. V rámci mezipředětovosti existují různé způsoby, jak témata pro žáky a studenty uchopit, jak jim je přiblížit tak, aby o nich dokázali přemýšlet. Opíráme se o spolupráci v rámci týmu, resp.školy, spolupracujeme s kolegy/kolegyněmi. Nejčastější formou zůstávají předmětové komise, v nichž si učitelé sdílí postřehy, zkušenosti, případy dobré i špatné praxe. Další formou spolupráce jsou projektové a tematicky orientované dny, kdy se dokáže propojit několik předmětů napříč školou. V poslední době dosti skloňovanou tandemovou výuku využívá 34 lidí ze 167. Vyučující sdíleli i svou zkušenost z tím, že na škole nemají dostatečnou podporu, prostor pro spolupráci (22/167), nebo vnímají fakt, že se na škole věnuje každý svému předmětu a nehledají se průsečíky pro možnost spolupráce (10/167). Pozitivní je, že se jedná o malou část respondentů a převažuje spíše tendence ke spolupráci.

Liší se i frekvence spolupráce. Někteří spolupracují velmi často, v rámci kabinetů, jiní uvádí, že se vše odvíjí od průběžných konzultací v rámci spolupráce na projektech, někteří nemají prostor a podporu, a tak se spolupráce mezipředmětová nekoná vůbec. Velmi častou odpovědí bylo "Dle potřeby". Odpovědi zahrnovaly široké spektrum od: velmi intenzivně - denně - několikrát do týdne - několikrát do měsíce - na poradách/komisích - v malé míře. (Otázka č.20,21)

21. JAK většinou spolupracujete na škole v rámci OV/SV? (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

● tandemová výuka (společná pří...	34
● projektové dny	82
● předmětová komise - sdílení zk...	106
● setkání s vedením - vedení rozh...	39
● učící se skupiny (vzájemné učení)	9
● školní parlament	36
● propojení témat (významné dny...	54
● Nespolutracujeme, spíše se věn...	10
● Nespolutracujeme, na škole pro...	22

Pokud přemýšlíme o propojování témat, tandemové výuce, tematicky pojatém dni, nebo projektové výuce s rolemi apod. je zapotřebí orientovat se v problematice. Řada z nás se tedy nevyhýbá sebevzdělávání a vnímá důležitost takové činnosti, pracuje na sobě různými způsoby, ačkoli to je časově náročné. V oblíbě zůstává vzdělávání se z odborné literatury, v posledních letech řada vyučujících využívá pestré nabídky on-line kurzů, nebo využívá webových stránek, kde najde metodickou podporu do svých hodin, ale řada organizací nabízí možnost setkání, kde se se samotným materiálem vyučující naučí pracovat krok za krokem.

Respondenti měli příležitost jmenovat i jiné zdroje, jelikož dotazníková nabídka byla omezená. Objevily se tak tipy na ČT EDU, materiály z VŠ, sledování zpravodajství, využití internetu jako zdroje informací, podcasty apod. (Otázka č.16,17)

Mezi navštěvovanými kurzy sebevzdělávání patří letní školy, semináře od Jednoho světa na školách, kurzy pro metodiky prevence, setkání zabývající se problematikou umělé inteligence, nabídka kurzů od NPI (SYPO kabinety), webináře zaměřující se na práci s nadanými dětmi, formativní hodnocení apod. To je jen malý výčet příkladů sebevzdělávání, které podnikli vyučující OV/SV v posledním půl roce. (Otázka č.18)

V souvislosti se sebevzděláváním nás zajímalo, kolik času věnujeme sebevzdělávání (Otázka č.19). Čísla jsou vysoká a dokazují chuť po dalším rozvoji v různých oblastech.

19. Kolik času věnujete sebevzdělávání? (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

[Přehledy](#)

● 1 hodina týdně	49
● 1 hodina měsíčně	21
● 2 - 3 hodiny měsíčně	31
● více	50
● jiné	16

Roli integrátora, tj. propojovatele, školního prostředí a života (každodenních situací) podporují a vnímají ji jako jednu z důležitých rolí občankáře/občankářky tři čtvrtiny dotazovaných. Někteří vyučující uvádí, že prozatím hledají cestu, jak oblasti propojit a přiblížit ji svým žákům a studentům, další část cítí jistotu v případě, že se mohou opírat o materiál v učebnicích a jiných podpůrných prostředcích. Mnohdy pro nás může být překážkou i nastavení samotného vedení školy, které striktně dbá na dodržování témat ŠVP (které nemusí být vhodně zpracováno). Objevily se i odpovědi, které dokazují, že jim není umožněno, aby takový princip naplňovali. Chybí jim podpora, není to považováno za důležité. S tím se často potýkají zejména začínající učitelé, kteří potřebují jistotu. Tu jim mnohdy má poskytnout pouze učebnice, ve které jsou témata, jež bývají součástí ŠVP samotné školy. Chybí i další přístup, který by provázející učitel/ka mohli nabídnout

začínajícím učitelům/učitelkám jako vhodnou alternativu a podělit se o zkušenosti v rámci výuky (metod a přístup) k OV/SV. Otevření a kreativní vyučující, kteří vnímají školu jako živý organismus a propojují situace ze školy s běžnými situacemi, je většina. (Otázka č.22)

22. Roli integrátora (propojovatele) školního prostředí a života: (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

[Přehledy](#)

● Neuplatňuji, nevím, jak na to.	20
● Neuplatňuji, nepovažuje se to z...	11
● Neuplatňuji, věnuje se tématům...	11
● Uplatňuji, kdykoli se dá.	59
● Uplatňuji občas, chtěl/a bych to ...	66

Se samotnou výukou a zprostředkováním témat, které rozvíjí u žáků/studentů postoje, učí je argumentaci, formulování svých názorů a hodnot, souvisí i metody, které v hodinách využíváme. Níže uvádíme ty nejčastější metody, které uvedli respondenti dotazníku. Nepřekvapí, že jednou z nejčastějších metod je využití diskuze.

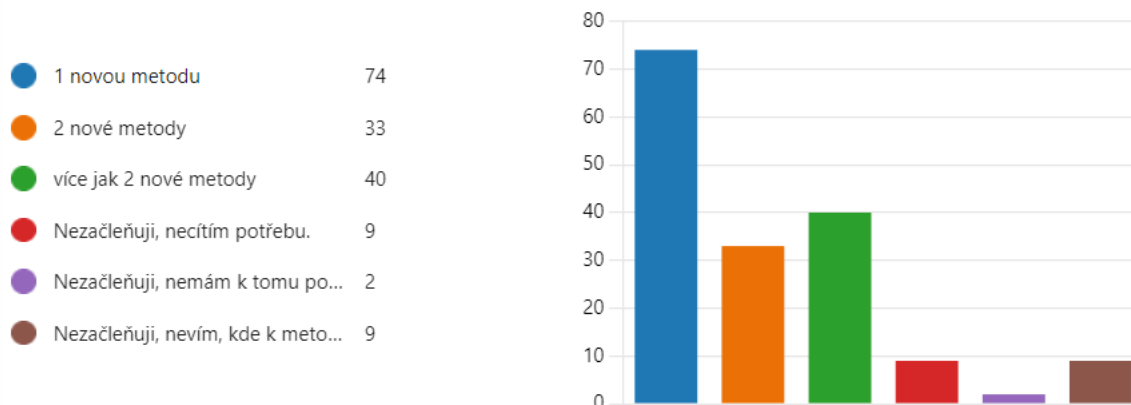
- diskuze
- skupinová práce, práce ve dvojicích
- brainstorming
- práce s textem
- výklad, prezentace
- využití filmu, videa

Zaznamenali jsme také odpovědi, které dokládají, že kritické myšlení je pro hodiny OV/SV zásadní a vedou žáky a studenty ke schopnosti formulování myšlenek, kladení otázek a argumentaci (V-CH-D, trojitý zápisník, volné psaní, myšlenkové mapy, T-grafy, metoda INSERT apod.). Odpovědi tak poukazují na fakt, že řada vyučujících tyto metody zapojuje do výuky pro svou efektivitu. (Otázka č.8)

Naprostá většina vyučujících se nebrání tomu, aby na sobě pracovali a do svých hodin zařazovali nové metody. (Otázka č. 9)

Ročně začlením do výuky OV/SV: (0 b.)

[Další podrobnosti](#)

Svou výuku nejčastěji občankáři/občankářky opírají o učebnice, využívají internetu, výukových materiálů (nejčastěji uváděno JSNŠ, Občankáři, Člověk v tísni), novinových článků (při výuce aktuálních témat), zpracované prezentace. Řada respondentů uvádí, že si vlastní materiály zpracovávají sami na výuku k danému tématu (mohou mít například podobu pracovních listů, prezentace atd.). Mezi další zdroje, které se v hodinách využívají, jsou například: ČT edu, místní periodika, odborné texty, Hravá občanka, primární zdroje (zákoníky, Ústava...), youtube, prostor se dává i AI. (Otázka č.10)

Co v hodinách OV/SV hodnotíme a jak? Nejčastější formou zůstávají známky. Objevovalo se i slovní hodnocení, zmíněno bylo vzájemné hodnocení samotných žáků, procentuální hodnocení. V některých případech je umožněna kombinace - slovní hodnocení a známka. Objevilo se necelých 70 odpovědí, které zmiňovaly onu kombinaci hodnocení.

V drtivé většině řada vyučujících soustředí pozornost na hodnocení aktivity v hodinách (přístupu a zapojení se do hodin), práci v hodině - pracovní list, práce s textem, diskuze, schopnost vést diskuzi, znalosti ověřujeme pomocí testů, zpracování projektu.

Obecně lze říci, že nás v OV/SV zajímají: znalosti a dovednosti, postoje, aktivita, schopnost komunikace (ve smyslu vyjadřování myšlenek, názorů, postojů).

Stranou nezůstává ani schopnost argumentace, tvoření otázek nebo kooperace, kreativní přístup a samostatnost ve zvládnání úkolů. (Otázka č.11, 12)

Na začátku bylo zmíněno, že nejvyšší prioritu přikládáme v rámci standardu profese odborné vybavenosti občankáře/občankářky. A jednou z hlavních metod, kterou využívají občankáři/občankářky je diskuze. Metoda, kterou si mohou žáci/studenti dopřát právě v

hodinách OV/SV více, než v jiných předmětech. *Otázka č. 15* se zaměřovala na to, jak silní jsme v realizaci této metody.

15. Jednou z klíčových dovedností je schopnost vést diskusi tak, aby se zapojila většina dětí a aby se cítila (0 bezpečně i v případě nebezpečného/kontroverzního tématu. b.)
Jak zvládáte tuto dovednost?

[Další podrobnosti](#)

[Přehledy](#)

● Velmi dobře.	37
● Nevím, nedokážu posoudit.	21
● Spíše dobře.	95
● Spíše špatně. Uvítal/a bych pom...	7
● Na tomto musím určitě pracova...	7

Co dalšího očekáváme u občankáře/občankářky a je tedy standardem pro výuku předmětu?
Co by nám nemělo, jako lidem vyučující kontroverzní předmět, který bojuje o své místo a prestiž?

Jsou to kompetence odborné (předmětové, všeobecný přehled, v poslední době zmiňované digitální kompetence), (pro)sociální (vnímavost, empatie, slušnost), komunikační (kam řadíme například nenásilnou komunikaci, respekt, otevřenost), pedagogické/didaktické (organizace, systematičnost, schopnost diagnostiky).

Kromě odborně zaměřených kompetencí jsou potřebné, dle respondentů, i další schopnosti: kritické myšlení, nadhled, otevřenost, tolerance, rozhled, humor, nadšení, respekt, slušnost, otevřenost, pochopení/porozumění, zájem a další. I zde někteří kladli důraz a zmínili odbornost (erudici v našem oboru). (*Otázka č. 13,14*)

Závěr:

Naprostě podstatné a stěžejní pro profesní standard kvality vyučujících OV/SV je podle respondentů odborná vybavenost vyučujícího tohoto předmětu. Svou odbornost jsme schopni a ochotni rozšiřovat, tj. sebevzdělávat se. Nejčastějším přístupem v rámci sebevzdělávání zůstává studium (samostudium) odborné literatury, zároveň se těší oblibě on-line kurzy, nebo ověřené webové stránky, které nabízí učitelům/učitelkám metodické materiály a v tomto ohledu je v jejich nabídce i možnost účastnit se seminářů/webinářů k daným metodikám.

Daří se nám propojovat prostor školy (situace) a okolí (každodenní situace) v rámci výuky. V tomto směru náš předmět k této ingraci témat, situací, problémových řešení naprosto vybízí, a proto i tuto roli vnímáme za stěžejní, pokud hledáme standard profesní kvality. S tímto souvisí fakt, zda je nám dán prostor, zda cítíme podporu od vedení, zda je to vnímáno jako přínosné, a proto dokážeme takovou otevřenost ze strany vedení využít ve svůj prospěch.

POněkud okrajově vnímáme příležitosti k zapojování se do života školy, ve smyslu být součástí Školské rady, ve smyslu vedení k zodpovědnosti a participaci, tj. být součástí žákovských/studentických samospráv.

Za součást profesního standardu kvality považujeme i ochotu a možnost zapojování se do různých procesů v oblasti školství, resp. kurikulární změny, které se dotýkají nejen našeho předmětu. Z výsledků vyplývá, že je pro nás logické, abychom se orientovali nejen v teoretických znalostech předmětu, ale stali se součástí, doptávali se, zapojovali se do systémových změn. K tomu je zapotřebí kvalitní informovanosti ze strany MŠMT. Stále se objevují reakce vyučujících, kteří vyjadřují znepokojení nad tím, že se k informacím museli složitě propracovat. Zároveň je třeba si uvědomit, že práce na takových projektech bývají časově náročné, navíc vyžadují zodpovědný přístup.

Stejnou důležitost přikládáme i schopnosti být dobrým promotérem průřezových témat. Opět vše vyplývá ze specifičnosti našeho předmětu. Mnoho témat lze uplatňovat napříč školou, ročníky, tématy. Zde je stěžejní schopnost vykomunikovat spolupráci s ostatními, setkávat se nad tématy, sledovat a nastavovat diferenciaci v rámci témat. Kvalita takové činnosti se odráží a je ovlivněna celkovým nastavením atmosféry a koncepcí školy. V příjemném, otevřeném a inspirativním prostředí nachází spolupráce velmi rychle své uplatnění, je snazší navázat spolupráci, jsou viditelné výsledky takové práce a lze vyhodnocovat i její efektivitu.